

от архивите в Одеса и други градове са пострадали по време на бурните събития от 1917 г., гражданската война и германската окупация през Втората световна война. Но една системна работа във фондовете на централните правителствени учреждения, както показват единични находки, явно може да донесе ценни резултати - съдържащи се все пак там достатъчно материали за одеските българи, ОБН и за българските преселници с вече повече от 200-вековна история.

Ситуацията в домашната документация на и за българската емиграция, по различни обективни и субективни причини откъслечна и неравномерна в хронологически план и за практическата дейност на революционните и нереволуционните групировки, организации и на техните привърженици ограничава възможностите за цялостни и максимално пълни изследвания за повече или по-малко секретната политическа работа на емиграцията. За сметка на това българският, а и чуждестранният периодичен печат все по-активно с възхода на българското освободително движение и други печатни издания представят много нашироко идейните основи, политическите платформи, мненията на един или друг деец /главно на идеолозите и редакторите/, на българите извън България. От наченките на български периодични издания на К. Фотинов, Ив. Богоров и Ал. Екзарх преди Кримската война до вестниците на Г. С. Раковски, Л. Каравелов, Хр. Ботев на Браилския кръг, ТЦБК, Добродетелната дружина и до Априлското въстание и Руско-турската война вестниците, списанията, а и книгите с религиозен, исторически, популяризаторско-научен, художествен и друг характер, отразяват много нашироко живота и патриотичните вдъхновения на българите вън, но и вътре в България. По обясними причини редакторите и авторите и не само в Цариград и в българските градове, но и тези в емиграция се въздържат да засягат практическите действия на емиграцията и освободителните центрове и организации, още повече за онова, което става в България.

Такава съдържаност се наблюдава дори в информацията за църковната борба в Цариград и в страната, защото наред с легалните си прояви дейците по нея, особено в периода на най-големия ѝ подъем след Великденската акция през 1860 г., развиват и тайни инициативи и акции пред дипломатите на големите европейски и съседните балкански държави, за да получат тяхната поддръжка за българските искания или да предотвратят контрадействия на Цариградската патриаршия и Портата. В личните архиви на цариградските дейци, доколкото са запазени, се срещат данни за тази скрита, по същество дипломатическа дейност на българите още преди възстановяването на националната им държава, но най-изобилната информация намираме в дипломатическата кореспонденция между посланиците в Цариград, съответно на подведомствените им консули на Балканите и външните министерства. Интересът на големите и другите държави към българската църковна борба се обуславя от една страна поради внушителната масовост и активност на тази борба, от друга - поради решенията на Парижкия мирен договор от 1856 г. Турция да се предпази от опасни опити за освобождение на още подвластните ѝ народи за политическо освобождение, като зачита някои техни права, включително и религиозните, съвети които са залегнали и конкретизирани в наложения на Портата от